

USTANOVITEV OF V ŠKOFJI LOKI IN OKOLICI

Jugoslovanski narodi praznujejo letos 20-letnico vstaje, pomemben jubilej začetka oborožene borbe proti okupatorju in domačim izdajalcem ter borbe za oblast delovnega ljudstva.

V veličastni in zmagoslavni borbi jugoslovanskih narodov je prispevalo tudi naše mesto z okolico svoj delež. Na stotine borcev v brigadah, odredih, na političnem in drugem organizacijskem delu ter večje število internirancev dokazuje, da je bila Škofja Loka in njena okolica s tisočeriimi vezmi vključena v narodnoosvobodilno borbo, nad 200 padlih in umrlih nam pa nalaga dolžnost, da čuvamo priborjeno svobodo ter da naprej razvijamo oblast delovnih ljudi in socialistično družbo.

V letu 1941 so se dogodki v Škofji Loki hitro odvijali. Kar je pglavlitno, akcijska enotnost vseh naprednih sil v Škofji Loki je bila prav hitro dosežena. Dobra dva meseca potem, ko je bila v Ljubljani ustanovljena Osvobodilna fronta slovenskega naroda, je tudi že Škofja Loka imela odbor Osvobodilne fronte. Na pobudo partijskih delavcev, ki so takoj ob okupaciji in pozneje prihajali med drugim tudi v Škofjo Ložo, so komunisti, krščanski socialisti in napredni Sokoli v juliju 1941 sestavili odbor OF za mesto Škofjo Loko in okolico. Lahko bi trdili, da so vsi tisti tovariši in tovarišice, ki so ali samoiniciativno ali po navodilih drugih kmalu po okupaciji pričeli z delom, res samo še formalno pripadali eni ali drugi predvojni politični skupini; delitev na predvojne meščanske politične formacije je lahko razumljiva le v tem smislu, v kateri politični skupini je bil kdo pred vojno. Po okupaciji teh skupin ni bilo več, niti jih noben poštenjak ni imel v mislih. Program Osvobodilne fronte, ki so ga prinesli in tolmačili partijski delavci, so vsi takratni aktivisti sprejeli, ker je le-ta odražal njihovo pravo razpoloženje in je bil hkrati v tistem mračnem času edina plamenica in kažipot našemu človeku. Ko se spominjamo tistih časov nazaj, se zdi, da je bil to eden lepih primerov, kako so komunisti s svojim vzgledom, s požrtvovalnostjo, predanostjo, odločnostjo, skromnostjo in ljubeznijo do ljudi pridobivali človeka za človekom ter tako pridobili desetine in stotine simpatizerjev in novih članov partije.

K akcijski enotnosti, ki je bila v Škofji Loki tako hitro dosežena, pa je v veliki meri prispevala tudi predvojna politična dejavnost loških, čeprav maloštevilnih komunistov in drugih naprednih ljudi.

Naštevaje posameznih takšnih akcij bi lahko seglo nazaj prav do tistih dogodkov, ko so udeleženci Oktobrske revolucije, ki so se vrnili na svoje domove, na glavnem mestnem trgu priredili manifestacije, pri čemer je padlo tudi nekaj strelav. Med temi manifestanti je bil na primer tudi kmet Franc

Oman iz Pevna, ki je tudi sam doživljal Oktobrsko revolucijo, med zadnjo vojno pa je bil aktivist OF.

Za kasnejši razvoj dogodkov je bila posebno važna solidarnost, ki se je po gospodarski krizi od leta 1935 naprej začela ustvarjati med delavci, kmeti in obrtniki. Posebno je ta solidarnost prišla do izraza ob prvi stavki v tovarni »Šešir«. Stavkajoči so bili deležni moralne in materialne pomoči delavcev drugih podjetij, precejšnjega števila kmetov in obrtnikov. V tem času je prišlo do mnogih skupnih sestankov. Da pa je prišlo tudi do pomembnih skupnih akcij, je v precejšnji meri pripomogla partijska in delavska literatura, ki je po raznih kanalih prihajala v Loko in okoliške vasi. Ljudem so prišli v roke posamezni izvodi Dela, Ljudske pravice itd. Partijski in delavski tisk so takrat

Trije člani prve partijske celice v Skofji Loki: Franc Pfajfar, sekretar celice, Anton Gruden in Ivan Gaber

med drugimi prinašali in delili Karel Bajt iz Kranja, Peter Kajzer iz Virmaš, Anton Gruden iz Spodnjega trga, Ivan Gaber iz Trate in Jaka Pintar iz tovarne »Šešir«. Tisk je prihajal iz Ljubljane in iz Maribora. Karel Bajt je n. pr. prinašal posamezne izvode v Staro Loko k čevljarju Petru Krelju, kovaču Tinetu Kalanu in kleparju Janezu Šifrerju, ti pa so širili tisk naprej. V času stavke so se posamezni delavci in obrtniki sestajali med drugim tudi pri Jožetu Kavčiču, da je zanje opravil kako administrativno delo. Jože Kavčič pa je imel kot takratni tajnik obrtniškega združenja dnevno stike z mnogimi obrtniki in v sodelovanju z Antonom Grudnom, Jako Pintarjem in Tinetom Severjem so razvili agitacijo za pomoč stavkajočim. V času stavk so se v Stari Loki zbirali tudi denarni prispevki in oddajali pri Petru Krelju, pri kovaču Tinetu Kalanu so pa kmetje oddajali prispevke v živežu. Vse to so prevzemali Jaka Pintar, Anton Gruden, Tine Sever in žene nekaterih stavkajočih.

V letu 1935 je prišlo celo do ljudske fronte — zveze delovnih ljudi, ki naj bi nastopila na občinskih volitvah s svojim kandidatom. Za nastop s posebno listo so bili vsi napredni delavci, levi del Sokola in del obrtnikov. Banovinski zaupnik je takrat javil v Ljubljano, da so se v Loki pojavili letaki ljudske fronte, ki so pozivali na enoten nastop delovnih ljudi na občinskih volitvah. Ljubljanska policija je zato odpeljala s svojo »marico« v zapore šentpeterske kasarne čevljarja Ivana Hafnerja, Franca Koniča st., Janeza Fojkarja, Jako Pintarja, delavce iz tovarne »Šešir«, in Albina Štrusa, davčnega pomožnega

uslužbenca. Do realizacije nameravane volilne akcije zaradi gornjih aretacij ni prišlo, vendar pa je bila opažena velika abstinenca na volitvah.

Uspeh stavke v tovarni »Šešir«, ki je trajala nad mesec dni, je v veliki meri dvignil zavest kolektiva samega, kakor tudi zavest delavstva v drugih obratih, predvsem na Trati. V stavkovnih gibanjih leta 1936 in 1937 se je utrdilo tudi delavstvo v tovarni Brumen-Thaler v Škofji Loki, v predilnici in v lesni industriji na Trati. V loški tekstilni tovarni se je med drugimi posebno odlikovala delavka Poldka Fojkar, v tovarni na Trati Franc Hafner, v Dolencevih obratih pa je bil najagilnejši Ivan Starman.

V teh borbah z delodajalci pa so delavci prišli do spoznanja, da ni dovolj, če so včlanjeni v sindikalne organizacije in da skupno in solidarno nastopajo. Prišli so do spoznanja, da se morajo izobraževati. Organizirali so celo vrsto predavanj, razširjali delavsko strokovno časopisje, prirejali jezikovne in druge izobraževalne tečaje. Po prizadevanju komunistov, predvsem Ivana Gabra, je bilo ustanovljeno kulturno društvo »Vzajemnost«, ki je razvilo živahno kulturno-prosvetno dejavnost in okoli katerega se niso zbirali samo delavci, temveč tudi kmetje in drugi.

V tistih letih pa je bil v Nemčiji že zgrajen vojaški stroj, ki naj bi v kratkem pokončal Evropo, pobil, kar bi se mu zoperstavilo in zaslužnil vse tiste, ki naj bi delali za »Herrenvolk«. Nevarnost fašizma je naraščala iz leta v leto. Partijsko in delavsko časopisje, ki je krožilo že med precejšnjim številom ljudi, je odigralo svojo važno vlogo. Tudi delovni ljudje Loke so tedaj s simpatijami spremljali junaško borbo španskega ljudstva proti domačim in nemško-italijanskim fašistom. Ilegalno časopisje je v nasprotju s tedanjimi režimi dosledno opozarjalo na rastočo nevarnost nemško-italijanskega fašizma, ki je tedaj že docela spremenil lice Evrope. Vrste antifašistov so se širile med delavci, kmeti, obrtniki in nameščenci.

Leta 1938 je bila ustanovljena prva osnovna partijska organizacija v Škofji Loki. Njen sekretar je bil Franc Pfajfar, krojač, člani pa Ivan Gaber, delavec iz Saturnusa, Jaka Pintar iz Šeširja, Anton Gruden, obrtnik iz Škofje Loke in Albin Štrus, pomožni uslužbenec. Število članov KP se vse do okupacije ni povečalo. Kljub temu je veliko število ljudi, ki so bili z navedenimi v stikih, sprejemalo partijsko linijo kot edino pravilno.

Ko so bili leta 1940 vzpostavljeni diplomatski odnosi med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, so prišla iz Ljubljane navodila za ustanovitev društva prijateljev Sovjetske zveze. Začela se je intenzivna akcija zbiranja podpisov za člane društva. Podpisne pole so tedaj nosili med ljudi Ivan Hafner, Anton Gruden, Jaka Pintar, Peter Kajzer, Jože in Pavle Kavčič in Tine Kalan. Sestanki iniciativnega odbora tega društva so se v poletju 1940 vršili v gostilni pri Jožetu Kavčiču. Že v tej akciji so se združili vsi tisti ljudje, ki so leto dni kasneje ustanavljali v Škofji Loki Osvobodilno fronto. Zveza delovnih ljudi je bila sedaj ponovno oživiljena in v temeljih utrjena. To je bila tista ljudska fronta iz leta 1935 — ponovna akcijska enotnost komunistov, krščanskih socialistov in levih Sokolov.

Tem političnim akcijam in predpripravam se moramo v veliki meri zahvaliti, da je bila Osvobodilna fronta v Škofji Loki že v letu 1941 tako množična in globoko zasidrana med ljudmi. Zaradi tega je bilo razmeroma tudi majhno število delavcev ali drugih, ki jih je Hitlerjev »socializem« zmešal; zaradi tega so bili tudi petokolonaši hitro razkrinkani, stari soldati iz »zlatih Franc Jožefovih« časov pa so se hitro po okupaciji streznili. Tistim, ki se

dotlej niso zavedli nevarnosti fašizma, pa so nemški ukrepi takoj po okupaciji pomagali, da so se prej ali slej otresli kolebljivosti.

Tudi 27. marec 1941 je bil za Loko pomemben dan, na katerega se lahko s ponosom ozremo. Ta dan nas je zatekel že pripravljene. V pol dneva so bile organizirane velike demonstracije proti pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu. Tudi to je bila lepa manifestacija solidarnosti in enotnosti delovnih ljudi Škofje Loke, ki so ta dan jasno pokazali, da se bodo odločno uprli nastopajočemu fašizmu. Večje število ljudi se je tudi udeležilo demonstracij v Ljubljani.

V dneh razsula stare Jugoslavije so posamezniki že propagirali zbiranje, spravljanje in skrivanje orožja pred okupatorjem in za borbo proti njim. V tej smeri so razvili svojo aktivnost komunisti, člani osnovne organizacije v Škofji Loki in cela vrsta zavednih antifašistov.

Za zbiranje orožja so bili v mestu in okolici — bližnji in daljni — dobri pogoji, saj je bila v mestu velika kasarna, v Selški, predvsem pa v Poljanski dolini pa je bilo ob kapitulaciji precej vojaštva, ki je odmetavalo orožje na poti domov. Kolikor ni bilo to orožje uporabljeno in poslano v partizanske enote že leta 1941, je bilo dobrodošlo v letu 1945, ko smo na območju takratnega škofjeloškega okrožja izvajali prostovoljno mobilizacijo.

Ukrepi nasilja fašističnega okupatorja so vzbudili med prebivalstvom precejšen preplah. Ljudje so z negotovostjo in s strahom pričakovali jutrišnji dan. V taki situaciji so se samoiniciativno zbirale manjše skupine antifašistov, ki se niso mogli sprijazniti z mislijo, da bi jih okupator pregnal z doma. Take skupine so bile v Škofji Loki, Stari Loki, Virmašah in drugod. Večinoma so člani teh skupin že tedaj prenočevali izven doma, da bi se izognili aretaciji ali preselitvi. Člani ene takih skupin Peter in Pavle Kavčič in Rajko Pipinič so začeli pripravljati sabotažno akcijo na enega izmed mostov, kar pa zaradi težkoč okoli razstreliva niso izvedli.

V tem času so odigrali odločilno vlogo partijski delavci, ki jih je poslal na Gorenjsko CK KPS ali drugi partijski forumi. Med temi so bili Tončka Mokorel (eden glavnih organizatorjev stavke v tržiški tekstilni tovarni, izdana in aretirana januarja 1942, usmrčena v Auschwitzu leta 1945), Lojze Kebeš Stefan, član takratnega partijskega vodstva za Gorenjsko, Tomo Breje-Pavle, član istega foruma in Mira Tomšič, partijska delavka. Vsi navedeni tovariši in tovarišice so na sestankih s komunisti in antifašisti tolmačili linijo partije, prepričevalno argumentirali potrebo po oboroženi vstaji in tolmačili cilje in program Osvobodilne fronte. Sestanki so se vršili med drugim pri Francu Pfajfarju, takratnemu sekretarju osnovne partijske organizacije, v Puštalu pri Tonetu Fojkarju in Justinu Dolinarju ter pri Kavčičevih.

Člani partije in dosledni, aktivni antifašisti so se na več sestankih v juniju in juliju 1941 zedinili o potrebi ustanovitve odbora OF v Škofji Loki. Ugotovili so tudi, da so za to dani že vsi pogoji. Vsi kot eden so čutili potrebo po organiziranem delovanju, po enotnem vodenju in po čim temeljitejših pripravah na oboroženo vstajo. K sodelovanju so bili povabljeni tudi predstavniki klerikalcev. Ti pa se niso v celoti strinjali s programom OF; niso bili za takojšnjo oboroženo borbo proti okupatorju in so izjavljali, da je še prezgodaj, naj se počaka. Medtem pa sta se Jaka Pintar in Pavle Kavčič dogovorila z Lojzetom Kebetom glede ustanovnega sestanka OF. Skupno so določili kraj in čas sestanka. O tem sklepu so bili obveščeni drugi sodelavci.

V nedeljo dne 20. julija 1941 ob 9. uri dopoldne so se sestali v gostilniški sobi pri Jožetu Kavčiču naslednji tovariši: Lojze Kebe, Jaka Pintar, Justin

Partijski delavci Lojze Kebe-Stefan, Tomo Brejc-Pavle, Tončka Mokorel in Mira Tomšič, ki so prenašali direktive partijskih vodstev na škofjeloški teren in postavljali osnove narodnoosvobodilnemu gibanju

Dolarin, Tone Fojkar, Tine Sever, Pavle in Jože Kavčič in Ivo Vraničar. Da bi sestanek potekel v miru in brez iznenadenj, je zadolžil Pavle Kavčič brata Petra in Franceta za stražo. Gostilniška soba pa je imela tudi izhod na dvo-riščno stran hiše.

Tovariš Kebe je na sestanku navzočim med drugim podrobno govoril o proglasu CK KPJ, v katerem je partija pozvala komuniste in patriote na oborožen odpor proti okupatorjem, o vlogi KP kot vodilne sile v tem uporu, o programu Osvobodilne fronte, o napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo in o konkretnih organizacijskih nalogah odbora OF za Škofjo Loko in okolico. Na tem sestanku so bili izbrani naslednji člani v odbor OF: Jaka Pintar, Justin Dolinar, Tone Fojkar, Pavle in Jože Kavčič, Ivo Vraničar. V avgustu pa sta bila pritegnjena v odbor še Draguša Potočnik in Tine Kalan. Delo odbora je vodil Pavle Kavčič. Na prvem sestanku je bila določena tudi teritorialna zadolžitev posameznih članov. Člani odbora so razvili svojo dejavnost med delavci, kmeti in obrtniki, uslužbenci, študenti in drugimi. Tako je Jaka Pintar delal predvsem v tovarni »Šešir« in med delavstvom, Justin Dolinar v tovarni »Šešir« in v Puštalu, Hosti in Pungertu, Tone Fojkar v tovarni »Šešir« in v Puštalu, Tine Kalan v Stari Loki, Binklju, Trnju, Veštru, Moškrinu in Pevnem, Ivo Vraničar v Škofji Loki (Glavni trg) in v Retečah, Pavle Kavčič v Škofji Loki, Suhi, Godešiču, Trati, Hosti, Podpulferci in Breznici, Jože Kavčič v Škofji Loki (Spodnji trg), Gostečem, Suhi, Virmaših in Starem dvoru, Draguša Potočnik pa v Škofji Loki (Spodnji trg).

Vsak član odbora je poleg zgoraj navedene zadolžitve razvijal organizacijo OF tudi med svojimi znanci, ne glede iz katerega kraja ali vasi so bili. Na ta način se je organizacija OF hitro razširila med delovnimi ljudmi Škofje Loke in okolice. Vsak član odbora se je trudil, da je s svojimi skupinami vzdrževal redne stike. Na ta način je tudi literatura, ki je tedaj prihajala iz Kranja in Ljubljane, prišla v roke precejšnjemu številu prebivalstva. Po teh zvezah so člani odbora tudi dajali navodila svojim trojkam in skupinam za njihovo politično-organizacijsko delo in za razne akcije.

V Škofji Loki je v letu 1941 odbor OF pridobil za organizirane člane OF večje število ljudi, ki so posamično ali skupinsko aktivno sodelovali. Vendar zaradi nenačrtnega zbiranja podatkov in pomanjkanja zadevnih evidenc danes žal še vedno ni mogoče sestaviti kolikor toliko popolnega seznama loških aktivistov iz leta 1941. Zaradi konspirativnega dela pozna vsakdo le ožji krog svojih sodelavcev. Tako je bil vodja odbora OF Pavle Kavčič povezan med drugimi z naslednjimi tovariši in tovarišicami: Pavle Ambrožič, tapetnik; Janko Bernik, voznik; Matevž Bogataj, mesar; Ana in Tone Demšar, gospodinja in tesar; Gašper Dolinar, delavec; Jože Eržen, avtoprevoznik; Pavle Eržen, šofer; Anton Franko, klepar; Anton Gruden, obrtnik; Vilko Gruntner, elektrotehnik; Matko Gregorin, gostilničar; Pavle Gosar, mesar; Janko Galjot, gostilničar; Ivan Hafner, čevljar; Tončka Hafner, gospodinja; Ana Homan, gospodinja; Martin Homan, pečar; Ciril Jurjevič, delavec; Pavle Jamnik, klobučar; Francka Kavčič, gospodinja; Ivan Kavčič, klepar; Peter Kavčič, klepar; Vlado Krek, mesar; dr. Viktor Kocijančič, zdravnik; Ana Leben, gospodinja; Marijan Masterl, uslužbenec; Štefka Medved, natararica; Jože Pehar, trgovski pomočnik; Rajko Pipinič, usnjar; Primož Prezelj, žagar; Julija Šelhaus, fotografinja; Karel Šinkovec, krojač; Ana Smid, gostilničarka; Ivanka Šober, gospodinja; Marijan Tibljaš, trgovec z zelenjavo in še kdo. V tovarni »Šešir« so delovali člani odbora OF Justin Dolinar, Tone Fojkar

Clani prvega, 20. julija 1941 ustanovljenega odbora OF v Skofji Loki: Justin Dolinar, Tone Fojkar, Jože Kavčič, Pavle Kavčič, Jaka Pintar in Ivo Vraničar; v avgustu sta bila pritegnjena v odbor še Tine Kalan in Draguška Potočnik

in Jaka Pintar ter Franc Pirc, Tine Sever, Janko Šink in drugi, v tekstilni tovarni v mestu pa sta bila med drugimi aktivna Poldka in Jože Stanovnik. V Škofji Loki je delovala tudi skojevsko in mladinska organizacija, kar pa je že opisano v Loških razgledih leta 1959. Zato tu imen organiziranih mladincev ne navajamo. — V Puštalu so se med drugimi okrog OF zbrali Franc Maček, delavec; Franc Dagarin, delavec; Jaka Božnar, delavec in Lovro Šink, delavec. — V Hosti Jakob Žitnik, glavninar in bajtar Franc Kalan (Šmonček). Na Gostešem Ivan Frlic, žganjekuh. — Na Suhi Franc Kalan (Sluga), kmet in Tine Starman (Žargar), kmet. — V Starem dvoru in na Trati Manca Golob, natakariča; Lojze Hafner, kovač in Ana Hafner, gospodinja; v predilnici na Trati so delali predvsem Ivan Maček, Mara Vraničar in Franc Dagarin, v vojaški bazi pa Vinko Majcen, puškar; Drago Vraničar, puškar; Miljutin Boškovič, puškar; Jože Zupan, šofer in Ivan Vižintin, mizar. — Na Godešiču Habjan Peter, pilar in Ivan Franko, delavec. — V Retečah bratje Krmelj iz mlina. — V Virmaših Nande Majnik, učitelj; Peter Kajzer, torbar; Ivan Porenta, torbar in Ivan Cof, krojač. — Pri Sv. Duhu Ivan Hafner, kmet in Peter Porenta, tesar. — V Formah Ivan Čemažar, kolar. — V Žabnici Jože Zupan, šofer; Danica Jeruc, gospodinja in Pavle Logonder, kmet; del aktivistov in simpatizerjev OF in partijcev iz Zabnice je bil povezan z organizacijo OF in KP v Stražišču. — V Podpulferci so bili med drugimi povezani Franc Homan, kmet; Viktor Homan, kovač in Žane Kumar, gostilničar. — V Breznici je bil povezan Nace Demšar, bajtar. — V Stari Loki so bili aktivni Tine Kalan, kovač; Peter Krelj, čevljar; Janez Šifrer, klepar; Pavle Gosar, mesar in Franc Oman, kmet. (Začetek delovanja OF v Stari Loki podrobneje opisuje Tine Kalan v dodatku k temu članku. — Prav bi bilo, če bi tudi drugi aktivisti na podoben način prispevali k zbiranju zgodovinskega gradiva o NOB na našem področju — op. ur.)

Odbor OF v Škofji Loki je imel zvezo tudi s Selško dolino, ki jo je vzdrževal Pavle Kavčič, in sicer preko mizarja Goloba iz Praprotnega, kmeta Janeza Rihteršiča iz Bukovice in študenta Ivana Tomazina (Kocjanovega) iz Bukovšiče.

Odbor OF je bil povezan tudi s štabom Cankarjevega bataljona: zvezo je s partizanske strani vzdrževal kurir Stane (doma iz Tržiča). To zvezo je vzpostavil Lojze Kebe v začetku septembra. S strani odbora OF je zvezo vzdrževal Pavle Kavčič. Kurir Stane je prišel na zvezo z odborom po nalogu štaba Cankarjevega bataljona, da bi pripravili sestanek organizacije OF s tovarišema Stanetom Žagarjem in Jožetom Gregorčičem. Na sestanku naj bi razpravljali o akciji za pridobitev orožja in municije, o mobilizaciji novih borcev v NOV in o pozitivni narodnoosvobodilnega gibanja v Škofji Loki.

Prve dni oktobra, na delovni dan, so prišli v Škofjo Loko v prvem mraku Stane Žagar, član CK KPS in član partijskega vodstva za Gorenjsko, Jože Gregorčič, komandant Cankarjevega bataljona, in kurir Stane. Sestanek je bil v gostilniški sobi pri Jožetu Kavčiču. Od strani odbora OF so sestanku prisostvovali Jože in Pavle Kavčič, Justin Dolinar, Draguša Potočnik in Jaka Pintar. Tovariša Žagar in Gregorčič sta orisala tedanji položaj na frontah, zlasti na evropskih bojiščih, pripovedovala o borbah partizanskih čet na Gorenjskem, o raznih akcijah, ki so jih že izvršili in o življenju v partizanih.

Na tem sestanku smo predvsem pretresali možnosti akcije na vojaško bazo na Trati, kjer naj bi odpeljali več sto pušk. Nekaj let pred zadnjo vojno je bil namreč štab za utrditev jugoslovansko-italijanske meje zgradil vojaško

bazo pri kolodvoru na Trati, ki je služila kot skladišče raznega gradbenega materiala in orožja. To bazo je okupator takoj uporabil za skladišče orožja in municije in za delavnice za popraviljanje raznovrstnega orožja, ki ga je zaplenil na področju Gorenjske ob razsulu stare jugoslovanske vojske. Kot je bilo že omenjeno, so delali v bazi tudi aktivisti OF. Jože Gregorčič je dal mestnemu odboru OF nalogo, da izdelata načrt akcije in skico vojaške baze. Člani odbora so to nalogo opravili ter po kurirju Stanetu poslali gradivo v štab. Do realizacije akcije, ki naj bi se izvedla okrog 20. oktobra 1941, ni prišlo, ker so se medtem premaknile partizanske čete, ki so bile prvotno predvidene za izvedbo akcije. — Na tem sestanku sta štab in odbor tudi predvidela, naj bi skupno z akcijo na bazo izvršili tudi mobilizacijo novih borcev.

Po končanem sestanku so tovariši Stane Žagar, Jože Gregorčič in kurir Stane odšli k sosedi Ivanki Šobrovi na Spodnjem trgu, kjer so prespali in v zgodnjih jutranjih urah nadaljevali pot.

Na pobudo Vinka Majcna in Draga Vraničarja je odbor OF organiziral odnašanje orožja iz vojaške baze. Prve puške so tovariši odnesli že konec septembra. Akcija se je večkrat ponovila. Od aktivistov OF so v tej akciji poleg omenjenih dveh tovarišev sodelovali še Pavle Kavčič, Franc Maček, Svetko Kobal in Franc Dagarin. Imenovani so odnašali puške in mitraljeze v vrečah do kmeta Franca Kalana (Sluge) na Suhu, on pa je prineseno orožje dvakrat odpeljal v gnojnem košu v Podpulferco do kmeta Franca Homana (Pahovca). Ta ga je za dva do tri dni spravil. Sem sta prišla Drago Vraničar in Pavle Kavčič. Skupaj s Pahovcem so naložili orožje na voz in ga odpeljali v Breznico do bajtarja Ignaca Demšarja. Vse orožje sta Drago Vraničar in Pavle Kavčič očistila ter premazala in ga v pločevinastem sodu zakopala blizu hiše nad vojaško cesto. Tako sta spravila na varno 4 mitraljeze in okrog 30 pušk. To orožje so 23. decembra 1941 prišli iskat borci Cankarjevega bataljona in je naslednji dan že služilo v borbi okrog Poljan, na Mlaki in na Skoblu. — Nekaj mitraljezov, pušk in municije pa so spravili Franc Maček, Svetko Kobal in Franc Dagarin v skrivališče na Stenu. To orožje je vzela skupina borcev, ki je prišla okrog 12. decembra iz smeri Stražišče—Sorško polje—Suha in krenila proti Polhovcu nad Ožboltom. — Zbiranje municije pa je ostalo vseskozi aktualna naloga. Zbrali smo več tisoč komadov municije, ki smo jo prav tako deponirali pri bajtarju Ignacu Demšarju.

Poleg številnih drugih manjših akcij je bila pomembna akcija na Savnikovo pletilsko podjetje, ki jo je organiziral odbor OF skupno s štabom Cankarjevega bataljona. Akcija je bila izvršena na delavnik v zadnjem tednu novembra 1941. Okrog 17. ure, ko je pravkar padel mrak, je prišlo iz Cankarjevega bataljona v Skofjo Loko v gostilno k Jožetu Kavčiču 6 tovarišev. To so bili: Jože Gregorčič, Jaka Bernard, Matija Udvanc-Vajs, Henrik Biček, kurir Stane in borec Anton Vidic iz Dobrave. Posedli so kar v gostilniški sobi, kjer je bil takoj po njihovem prihodu kratek pomenek glede izvedbe akcije. Medtem ko so zunaj tekle zadnje priprave za akcijo, so borci povečerjali in ker je bilo še dovolj časa, se je razvilo prijetno vzdušje, ki je doseglo vrhunec, ko so borci zapeli nekaj narodnih in partizanskih pesmi.

Okrog 19.30 so Jože Gregorčič, Jaka Bernard, Pavle in France Kavčič odšli proti Suhu po konja in voz, vendar pa kmetje niso upali zaradi policijske ure od doma. Da ne bi po nepotrebnem izpostavljali ljudi, sta se Gregorčič in Bernard odločila, da bodo borci zaplenjeni material odnesli kar sami na ramenih. V skupinah po dva in tri smo se približevali pletilnici. Borci so vstopili

in izvedli predvideno akcijo, ki je v celoti uspela. Številni partizanski borci so bili v hudi zimi 1941/42 preskrbljeni s toplimi volnenimi izdelki.

Pri vseh teh akcijah in pri širokem organizacijskem delu je bilo potrebno precej konspirativnosti in budnosti, da se ne bi vrinili v naše vrste kaki izdajalci. Na budnost so nas zelo opozarjali komunisti, ki so imeli že dragocene izkušnje iz predvojnega ilegalnega dela.

V nekdanji gostilni Jožeta Kavčiča na Studencu (sedaj Jegorovo predmestje) je bil dne 20. julija 1941 ustanovni sestanek OF za mesto Skofjo Loko in okolico. (Po fotografiji v loškem muzeju)

Dne 7. decembra 1941 sta odšla v partizane Franc Maček in Drago Vraničar. Kot represalijo zaradi tega odhoda so Nemci zaprli Iva Vraničarja, člana odbora OF. Ta aretacija nas je vznemirila in zavedali smo se, da je treba pohiteti z mobilizacijo in z odhodom v NOV.

V smislu dogovorov s tovariši Stanetom Žagarjem, Jožetom Gregorčičem in Lojzetom Kebetom je odbor OF določil datum za odhod v NOV. Pavle Kavčič je dobil sporočilo Lojzeta Kebeta in kurirja Staneta, da bo prišel Cankarjev bataljon v drugi polovici decembra v poljanske hribe. Na podlagi tega je odbor OF določil soboto 20. decembra 1941 kot datum za odhod v NOV. Tega dne naj bi se vsi zbrali okrog 19. ure pri Dobravcu v Puštalu in od tam skupno krenili v Cankarjev bataljon. Dne 18. decembra 1941 je odšel po tej poti v partizane že Janko Bernik.

V petek 19. decembra 1941 pa je gestapo iznenada izvedel aretacijo Jožeta, Franceta in Ivana Kavčiča. Pavlu se je ob aretaciji posrečilo pobegniti, Petra

pa k sreči ni bilo doma. Na dan, ki ga je odbor OF določil za odhod v NOV, pa se je kljub aretaciji pri Kavčičevih pri Dobravcu zbralo 7 tovarišv, ki so odšli v Cankarjev bataljon.

Organizacija OF v Škofji Loki je z odhodom tovarišev v NOV ostala praktično brez odbora. Na terenu je sicer ostala še Draguša Potočnik, ki pa je takoj po Novem letu 1942 ilegalno prekoračila mejo in odšla v Ljubljano: Tine Kalan, je nadaljeval svoje delo v Stari Loki in bil povezan s Selško dolino, z Loko pa prekinil zvezo; tako je končno ostal v Škofji Loki en sam član odbora OF, Tone Fojkar.

Na dan Novega leta 1942 so se v mežnariji farne cerkve v Škofji Loki zbrali Vika Guzelj, Jože Matek, Tone Fojkar, Jože Eržen, Franjo Cerar, Janko Šink in Tončka Mokorel kot ilegalka. Dnevni red sestanka je obsegal reorganizacijo mestnega odbora OF z namenom, nadaljevati delo OF v Škofji Loki. Janko Šink je dobil nalogo, da prevzame od Draguše Potočnik blagajno. Kmalu po formiranju novega odbora pa so bili aretirani Tone Fojkar, Vika Guzelj in Tončka Mokorel. Tone Fojkar je bil ustreljen kot talec v Begunjah, Vika Guzelj in Tončka Mokorel pa sta umrla v koncentracijskih taboriščih. Novi mestni odbor OF ni našel povezave z organizacijsko mrežo, ki jo je vzpostavil prvi odbor v času od julija do decembra 1941.

Množica organiziranih članov in simpatizerjev OF pa se je ohranila. Po aretacijah v januarju in februarju 1942 so se le-ti večinoma pasivizirali, posamezniki pa so še vedno vzdrževali redne stike z Loško četo. Ko so prišli na škofjeloško območje jeseni 1942 prvi politični delavci, so se lahko naslonili na leta 1941 vzpostavljeno organizacijo OF. Ta je potem z velikim razmahom širila idejo narodnoosvobodilne borbe, ki je tudi omogočila tako množično vstopanje v NOV spomladi 1945 in s tem preprečila nemško mobilizacijo v Škofji Loki in okolici.

Dodatek

Tovariš *Tine Kalan-Dolinski* se takole spominja prvih začetkov organiziranja Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega gibanja v Stari Loki:

Po žalostnem razsulu jugoslovanske vojske sem prišel v četrtek dne 10. aprila domov v Staro Loko. V petek dne 11. aprila, ko je še vedno umikajoča se vojska minirala za seboj mostove okoli Loke, se nas je v dopoldanskih urah več zbralo v gostilni Jožeta Kavčiča. Med drugimi sta bila navzoča tudi Tone Gruden st. in Ivan Hafner, znana komunista, ki sta oba takoj začela propagirati, naj se zbira in spravlja odvreni vojaški material in orožje, kar bomo še nujno potrebovali. Istega dne se je pred gostilno zbrala večja skupina mlajših vojnih obveznikov, ki so tudi že prišli domov. V skupino je prišel tudi Niko Kavčič, ki je začel na zbrane vplivati in propagirati, da se mora orožje shraniti, ker ga bomo še potrebovali proti italijanskemu in nemškemu fašizmu. Govoril je, da bo prišlo drugo vodstvo in da bo treba voditi gverilsko vojno.

Nekaj dni je vladalo v Loki brezpravno stanje. Ljudje so ropali v vojašnici, nosili in vozili samotež in s konji živež, vojaški material, nekateri pa tudi municijo in orožje. V nedeljo dne 13. aprila pa so prišli v Loko in Staro Loko prvi Italijani. Fašisti so se nastanili v farovžu, vojska pa v vojašnici. Uvedli so močne patrolje in straže po mestu in okolici. Nekaj dni so bili v Loki samo Italijani, s katerimi so se nekateri Ločani že kar dobro razumeli. Sredi tedna, 17. aprila, pa so prišli v Loko Nemci, nekaj v civilu, policija, SS in Gestapo.

Ze začetni ukrepi Nemcev so zelo vplivali na upornost prebivalstva. Kakor prej, so še nadalje naprednejši obrtniki in delavci prav pogosto zahajali v gostilno k Jožetu Kavčiču. Tam smo se sestajali, politizirali in usno prenašali radijska poročila, dobljena iz skritih radijskih aparatov, za katere je vedelo le nekaj ljudi.

Nekako sredi maja smo iz Ljubljane dobili prve proglose OF, letake, nekaj parol in prvega Slovenskega poročevalca, kar sta nam posredovala Tone Gruden st.

in Jože Kavčič. V Staro Loko pa je tudi že v maju prinesla iz Ljubljane prvega Poročevalca in proglase OF sestra čevljarja Petra Krelja. Zalka Zupan, ki je večkrat prihajala v Staro Loko in na Trnje.

Zavest in upornost sta med ljudstvom naraščali, ker so Nemci že sredi maja v Loki in na Gorenjskem začeli zapirati napredne delavce, politične osebnosti in nekaj inteligence, a vse brez vzroka. Zaradi te nemške akcije se je še laže razširjala propaganda za upor. Prikazovala se je nujnost zbiranja orožja in drugega vojaškega materiala ter pripravljanih podzemeljskih skrivališč.

Iz razgovorov, ki so se vršili pri Jožetu Kavčiču še pred ustanovitvijo odbora OF, se je prav od tu razvila široka organizacijska mreža na vse okoliške vasi in v obe dolini. Ustanavljati so se pričele trojke in petorke po vaseh in javke pri hišah, od katerih je bil en član povezan s kakim članom trojke ali petorke. Preko Loke sem tako takrat povezan v Pevnem s Francem Kalanom in Antonom Aličem, v Virmaših s Petrom Kajzerjem, Janezom Porento in Janezom Cofom, na Trati z Lojzeto Hafnerjem, ki je imel tudi tajni radio, in kasneje z Manico Golob, na Godešiču z Ludvikom Habjanom, na Suhu s Francem Kalanom, v Veštru pa z Martinom Cofom in Andrejem Štibiljem.

V Stari Loki so bile prve javke pri čevljarju Petru Krelju in pri kovaču Tinetu Kalanu, nekaj kasneje so bile postavljene še pri kotlarju Janezu Šifrerju, pri sedlarju Jožetu Tušku in v vešterskem mlinu. Pri meni v kovačiji ali v šupi so se med drugimi pogosto zglašali Maks Lotrič iz Češnjice, Jaka Lotrič, kolar iz Dolenje vasi, in Peter Smid iz Selc, kasneje pa tudi drugi. Maks Lotrič iz Češnjice je bil ves čas povezan tudi z brivcem Ivom Vraničarjem in z Jožetom Kavčičem v Skofji Loki, kasneje se je povezal tudi s sedlarjem Jožetom Tuškom v Stari Loki.

Že v začetku maja 1941 smo se začeli shajati v zakotni delavnici čevljarja Petra Krelja, h kateremu so večkrat prišli tudi Janez Šifrer, Tone Franko, Lojze Berčič, Anton Ješe, Stane Konstantin, Franc Kalan, Franc Koželj in Jože Tušek. Prihajali smo menjajoč se, vendar smo kmalu vedeli, na koga se lahko zanesemo. Tam smo čitali prvo literaturo OF, Poročevalca in poročila, ter jo razširjali naprej med somišljenike OF. Iz Skofje Loke so med nas prihajali Jaka Pintar, Tone Gruden st., Jože Kavčič, Pavle Kavčič, Peter Kavčič, kasneje tudi Franc Maček in Franc Dagarin iz Puštala. Za mladinsko organizacijo v Stari Loki in okolici sta bila prva zadolžena in sta delala Lojze Berčič in Janko Šmid, kmalu pa še Tone Ješe.

Po napadu Nemčije na SZ je bilo v Stari Loki in okolici že organizirano delo po trojkah in javkah. Širila se je ustna propaganda proti fašizmu, razširjal tisk OF, trosili in lepili letaki, proglasi in razne parole. Krelj je večkrat dobival od sestre Zalke iz Ljubljane propagandni material (tiske). Ko je imel kaj novega in je koga izmed zanesljivih srečal na cesti, je rekel, da so čevlji že narejeni ali popravljeni. Nekako v začetku julija, ko so Nemci že selili naše ljudi, je Krelj dobil iz Ljubljane več literature. Precej jo je razdelil, letake pa je večji del vzel sam in jih lepil. Vzel je čevljarsko lepilo in odšel v Podn na bivše prosvetno telovadišče, kjer so imeli Nemci jahalno šolo, ter plot ob poti polepil s letaki.

Ker sem leta 1940 v Stari Loki in okolici jaz zbiral podpisnike za Društvo prijateljev SZ, sem že konec aprila dobil od Jake Pintarja in Antona Grudna navodila, naj preverim vse podpisnike, da bi pričeli z njimi sodelovati in jih povezovati z drugimi v trojke. Med temi so bili v Veštru Martin Cof in Andrej Štibilj, na Trnju Franc Hafner in Slavko Čadež, v Pevnem Franc Kalan in Anton Alič, v Stari Loki Franc Šmid, Jože Rešek, Franc Bašelj in Peter Krelj. Nekatere takratne podpisnike pa smo opustili, ker so se preveč prilagodili nemškemu redu.

Že po razsulu jugoslovanske vojske je Martin Cof zbiral odvrženo orožje in municijo, za kar je napravil v skalnati votlini v gozdu skrivališče, katero smo uporabljali vse do leta 1944. Mizar Jože Rešek pa je izdelal lesene hrastove zaboje in zakopal orožje v zemljo nad potokom za Blažetovo šupo, kjer je bilo do leta 1944 vsak čas dostopno. Prav tako je v vešterskem mlinu Franc Jugović naredil skrivališče za orožje in nabavil celo nekaj vojaških zabojev, ki so bili obiti s pločvino in v katerih je hranil različen vojaški material. Za zaboje smo zvedeli šele nekako marca 1942, ko so Nemci Jugovica že zaprli. To nam je povedal Matevž Vidmar. Od zabojev smo leta 1945 dobili enega v Breznico, kjer ga je uporabljal za shrambo hrane tovariš Pavle Gosar-Razin.

Ko so pričeli Nemci seliti, je tudi iz Veštra in Trnja več ljudi odhajalo v gozd pod Malo ravan in Cavrno, kjer so prenočevali in čakali nadaljnjih poročil o situaciji. Med veštersko skupino je bil Martin Cof, med trnjsko pa Slavko Čadež, ki sta

Ljudi pripravljala na upor. S Čadežem sva že takrat pod Križno goro iskala zemeljske votline in sva med drugim našla v Kalanovem gozdu na Cavrnu star zemeljski vodni rezervoar, ki obstaja še danes. Rezervoar sva na pobudo Ivana Tomazina, Kocjanovega iz Bukovščiće, nekako septembra obnovila in ga uredila za skladišče živil, ki se je jeseni 1941 že začelo uporabljati. V to skladišče so sprva nosili samo trdi živež (fižol, ješprenj, sladkor, kavo, cigarete itd.). Za prostor smo dalj časa vedeli samo štirje: lastnik Janez Ravnikar, Slavko Čadež, Ivan Tomazin in jaz, kasneje pa Kalanovi s Križne gore.

Z Ivanom Tomazinom (Kocjanovim) smo se prvič sestali nekako v začetku avgusta 1941 v gozdu za veštrskim mlinom, in sicer: Franc Jugovic in Andrej Štibilj iz Veštra, Franc Hafner in Martin Cof iz Trnja in Tine Kalan. Na tem sestanku nam je Ivan Tomazin dal podrobna navodila glede organiziranja trojk in petork po vaseh, za pripravljanje skrivališč in zbiranje raznega materiala, živil, obleke, šotorskih kril itd. Učil nas je vodenja nadzorstva nad ljudmi, o previdnosti, konspiraciji in ne preširoki povezanosti in prevelikem zaupanju ter nas opozarjal na tajno razširjanje propagande. Veliko nas je spraševal o mišljenju in zadržanju ljudi v okoliških vaseh, v Loku in na dolini. Govoril je, naj se javno po več skupaj nikjer ne sestajamo in da moramo hoditi med ljudi vedno z drugimi opravki. Razdelil je nekaj letakov in proglasov OF ter nas imenoval za odbor OF za Staro Loko.

Drugi tak sestanek je bil za Staro Loko sklican na pobudo odbora OF v Škofji Loki konec septembra, za katerega izvedbo sta bila zadolžena Franc Maček in Franc Dagarin, oba iz Puštala. Sestanek se je vršil v Pustavrhovem hlevu v Binklju (pri Mihovčku). Udeležili so se ga naslednji: Tine Kalan, kovač in Franc Smid, krojač (Stara Loka), Franc Jugovic, delavec (Vešter), Slavko Čadež, delavec (Trnje), Alojz Pustavrh, mali kmet in Ivan Jugovic, kmečki delavec (Binkelj). Ne sestanek sta vabila Tine Kalan in Franc Jugovic. Sestanka se je iz mesta udeležil le Franc Maček, ki je razdelil nekaj letakov in brošur OF, nam dal nalogo, da ugotovimo, pri katerih ljudeh in v kakšnem stanju se nahaja orožje, municija in vojaški material in da pripravimo skrivališča za zbrani material. Nadalje je govoril o postavljanju trojk in o povezavi z delavci iz tovarn in s kmeti. Sam je naredil nekakšne zapiske in naročil, naj delo vodi Tine Kalan, ker ima povezavo z Loko, od koder bo dobival navodila. Tako je bil postavljen že drugi odbor za Staro Loko, v katerem sva bila dva člana iz prvega odbora. Oba odbora sta delala ločeno, tako da vsi člani niti niso vedeli, kdo vse sodeluje v OF, in to vse do prvih aretacij v začetku januarja 1942.